

Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi

*Avrupa Toplulukları'nın Üye Devletlerin Devletler
Hukuku Anlaşmaları ile İlişkisi*
A.Füsün ARSAVA

İlerleme Raporlarında Türkiye Ekonomisi
Belgin AKÇAY

*Reform Antlaşması ve Getirdikleri:
Kurumsal Yapı Çerçevesinde Genel Bir Değerlendirme*
Sanem BAYKAL

*Neofonksiyonalizmden Yapısalcılığa, Entegrasyon
Kurumları Işığında Türkiye Avrupa Birliği Uyumu*
Elif TOPRAK

*Ulusal Dış Politikalar ve Jeostrateji Bağlamında
"Avrupa"nın Anlamı*
Haluk ÖZDEMİR

*Regional Policy and Structural Funds in the European
Union: The Problem of Effectiveness*
Nagihan OKTAYER

Avrupa Aynasında Türk Kimliği
Erhan AKDEMİR

*Avrupa Birliği Topluluğu'nda Fikri Sınai Mülkiyet
Hakları ve Son Gelişmeler*
Ayşe Saadet ARIKAN

Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi

Cilt/ 7 • Sayı/ 1 • Güz - 2007

Yayın Sahibinin Adı

Ankara Üniversitesi
Avrupa Toplulukları Araştırma ve
Uygulama Merkezi Adına Sahibi
Doç. Dr. Çağrı ERHAN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Elçin ÇİĞNER CENGİZ

Yayın İdare Merkezi Adresi

Ankara Üniversitesi
Avrupa Toplulukları Araştırma ve
Uygulama Merkezi
Cebeci kampüsü 06590 ANKARA

URL

e-mail: cengiz@education.ankara.edu.tr
<http://www.ataum.ankara.edu.tr>

Yayın İdare Merkezi Telefonu

0 (312) 362 07 80 – 362 07 62

Faks

Fax: 0(312) 320 50 61

Yayının Türü

Yerel Süreli Yayın

Basımının Adı

Ankara Üniversitesi Basımevi
İncitaşı Sokak No.10
Beşevler – Ankara

Basımının Telefonu

0 (312) 213 66 55

Basım Tarihi / Yeri

25/04/2008 – Ankara

EDİTÖRLER

Doç. Dr. Çağrı ERHAN
Yrd. Doç. Dr. Burça KIZILIRMAK

YAYIN KURULU

Ceran ARSLAN OLCAY
Arş. Gör. Tolga CANDAN
Arş. Gör. Hakan GÖNEN
Arş. Gör. Ömer KURTBAĞ
Deniz SANEMOĞLU
Dr. Kaya UYSAL

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Belgin AKÇAY
Prof. Dr. Tuğrul ARAT
Prof. Dr. Füsün ARSAVA
Yrd. Doç. Dr. Gamze Öz AŞCIOĞLU
Prof. Dr. Mustafa AYDIN
Prof. Dr. Hüseyin BAĞCI
Doç. Dr. Sanem BAYKAL
Prof. Dr. Peter BENDIXEN
Prof. Dr. Ali BOZER
Prof. Dr. Ömer BOZKURT
Prof. Dr. Beril DEDEOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Candan ATEŞ EKŞİ
Prof. Dr. Gülcan ERAKTAN

ISSN 1303 – 2518

Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi

Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi
tarafından yılda iki kez yayınlanan hakemli bir dergidir.
Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler yazarlarına aittir.

**Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, ULAKBİM,
World Political Science Abstracts,
International Political Science Abstracts (IPSA) ve PAIS International
tarafından taranmaktadır.**

Ankara Review of European Studies

Volume / 7 • Number / 1 • Fall / 2007

Owner on behalf of the Ankara
University European Union Center
Assoc. Prof. Dr. Çağrı ERHAN

Director of Publication
Elçin ÇIĞNER CENGİZ

Address and Communication Details

Ankara Üniversitesi
Avrupa Toplulukları Araştırma ve
Uygulama Merkezi
Cebeci Kampüsü 06590 ANKARA

e-mail: cengiz@education.ankara.edu.tr
<http://www.ataum.ankara.edu.tr>

Tel: +90 (312) 362 07 80 – 362 07 62

Fax: +90 (312) 320 50 61

Type of Publication
Periodical

Printing House
Ankara Üniversitesi Basımevi
İncitaşı Sokak No.10
Beşevler – Ankara

Tel: +90 (312) 213 66 55

Date and of Place of Publication
25/04/2008 – Ankara

EDITORS

Assoc. Prof. Dr. Çağrı ERHAN
Asist. Prof. Dr. Burça KIZILIRMAK

EDITORIAL BOARD

Ceran ARSLAN OLCAY
Res. Assist. Tolga CANDAN
Res. Assist. Hakan GÖNEN
Res. Assist. Ömer KURTBAĞ
Deniz SANEMOĞLU
Dr. Kaya UYSAL

ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Belgin AKÇAY
Prof. Dr. Tuğrul ARAT
Prof. Dr. Füsün ARSAVA
Asist. Prof. Dr. Gamze Öz AŞÇIOĞLU
Prof. Dr. Mustafa AYDIN
Prof. Dr. Hüseyin BAĞCI
Assoc. Prof. Dr. Sanem BAYKAL
Prof. Dr. Peter BENDIXEN
Prof. Dr. Ali BOZER
Prof. Dr. Ömer BOZKURT
Prof. Dr. Beril DEDEOĞLU
Asist. Prof. Dr. Candan ATEŞ EKŞİ
Prof. Dr. Gülcan ERAKTAN

ISSN 1303 – 2518

Articles published in this series represent solely the views of the authors and not necessarily the
European Union Research Centre and its staff.

*Ankara Review of European Studies is abstracted and indexed in ULAKBİM
Worldwide Political Science Abstract, International Political Science
Abstracts (IPSA) and PAIS International.*

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA TOPLULUKLARI ARAŞTIRMA
ve UYGULAMA MERKEZİ**

**ANKARA AVRUPA ÇALIŞMALARI
DERGİSİ**

ANKARA AVRUPA ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Güz - 2007

Cilt: 7, Sayı: 1

İÇİNDEKİLER

A.Fiisun ARSAVA
Avrupa Toplulukları'nın Üye Devletlerin Devletler Hukuku Anlaşmaları ile İlişkisi
1

Belgin AKÇAY
İlerleme Raporlarında Türkiye Ekonomisi
19

Sanem BAYKAL
Reform Antlaşması ve Getirdikleri:
Kurumsal Yapı Çerçevesinde Genel Bir Değerlendirme
45

Elif TOPRAK
Neo Fonksiyonalizmden Yapısalcılığa, Entegrasyon Kurumları Işığında
Türkiye Avrupa Birliği Uyumu
69

Haluk ÖZDEMİR
Ulusal Dış Politikalar ve Jeostrateji Bağlamında "Avrupa"nın Anlamı
91

Nagihan OKTAYER
Regional Policy and Structural Funds in the European Union:
The Problem of Effectiveness
113

Erhan AKDEMİR
Avrupa Aynasında Türk Kimliği
131

Ayşe Saadet ARIKAN
Avrupa Birliği Topluluğu'nda Fikri Sınai Mülkiyet Hakları ve Son Gelişmeler
149

ANKARA REVIEW OF EUROPEAN STUDIES

Fall - 2007

Volume: 7, Number: 1

CONTENTS

A.Füsun ARSAVA

The Relations of the European Communities with the
International Law Treaties of the Member States
1

Belgin AKÇAY

Economy of Turkey in the Progress Reports
19

Sanem BAYKAL

An Evaluation of the EU Reform Treaty within Context of the
Novelties Concerning the Institutional Structure
45

Elif TOPRAK

Turkey and European Union, Revisited With an Eye To Integration Theories,
Neo-Functionalism and Constructivism
69

Haluk ÖZDEMİR

Meaning of Europe within the Context of Geostrategy and a National Foreign Policies
91

Nagihan OKTAYER

Regional Policy and Structural Funds in the European Union:
The Problem of Effectiveness
113

Erhan AKDEMİR

The Turkish Identification on the Mirror of Europe
131

Ayşe Saadet ARIKAN

Intellectual and Industrial Property Rights in the European Community and Recent
Developments
149

AVRUPA TOPLULUKLARI'NIN ÜYE DEVLETLERİN DEVLETLER HUKUKU ANLAŞMALARINI İLE İLİŞKİSİ

A. Füsun ARSAVA*

Özet

Bu makale, Avrupa Toplulukları ile üye devletlerin katılım öncesinde ya da sonrasında üçüncü taraflarla akdettikleri uluslararası anlaşmalar arasındaki ilişkiyi tartışmakta ve bunu, herhangi bir merkezi otoriteye yönlendirilmeyen ve bu düzenin tüm alanlarını aynı ölçüde kapsamayan uluslararası hukuksal düzenin anayasallaşması meselesi bağlamında yapmaktadır. Makale, bu gelişmenin birtakım ciddi çelişkilerden bağımsız olmadığını ve bunun da, hukuksal anlaşmazlıkların uluslararası hukukun ilkeleri, yükümlülükleri ve gerekliliklerini ihlal etmeden çözüme kavuşturulması noktasında ulusal ve uluslararası hukuk düzenleri arasında yetki çatışmasına yol açabildiğini, AB hukuku ile üye devletlerin akdettikleri uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülükler ilişkisi (ve çelişkisi) örneğinde, vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, uluslararası hukuk, AB Hukuku, anayasallaşma, yetki çatışması.

Abstract

This article discusses the legal relationship between the EC and the international agreements concluded by the member states with the third parties either before or after the accession within the context of the debate over the issue of the constitutionalization of international legal order which is not led by a centralized authority and does not always encompasses all aspects of this order. It underlines that this development is not without some serious contradictions and leads inevitably to conflict of competences between the realms of domestic and international legal order in settling the legal disputes without violating the principles, obligations and requirements of the

* Prof.Dr. A. Füsun ArsaVA, Atılım Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

international law as has been the case with the relationship (and conflict) of the EU law with the obligations arising from the agreements signed by its members.

Key Words: *The European Union, international law, the EU law, constitutionalization, conflict of competence.*

Yapılan hukuki düzenlemelerin yoğunluk kazanması, uyuşmazlıkların hukuki yöntemlerle çözümünde gözlenen artış, normlar hiyerarşisinin oluşturulması, devletler camiasının ortak değerlere yönlendirilmesi, egemenlik anlayışındaki değişim, bir uluslar arası kamuoyunun yaratılmaya çalışılması literatürde DH düzeninin anayasallaştırılması süreci olarak nitelendirilmekte ve bunun 21. yüzyıl DH'nun başlangıcı olduğu ifade edilmektedir. DH düzeninin yapısal özellikleri olarak bu dönemde ortaya çıkan gelişmeler hiçbir şekilde merkezi olarak yönlendirilmemekte, DH'nun tüm alanlarını aynı ölçüde kapsamamakta ve birbirleriyle tenakuza düşmeyen şekilde gerçekleşmemektedir; birbirleriyle bağlantılı olmayan yan yana atılan bu adımlar DH'nun evrensel yahut bölgesel münferit alanlarında karşımıza çıkmaktadır.

Bu, büyük ölçüde birbiriyle tam uyumlu olmayan adımlar DH düzeninin farklı alanlarında sayısız farklı gelişmelere yol açmaktadır. DH düzeninin anayasallaşması varsayımına dayandırılan bu gelişmeler anayasallaşma ile bağdaşmayan bir şekilde bir taraftan yükümlülüklerin çatışmasına, diğer taraftan da uyuşmazlıkların çözümünde yetki çatışmasına yol açabilmektedir. Bu tür uyuşmazlıkların karşımıza çıktığı örnekler günümüzde çok sayıdadır.

Bu esaslar ışığında uluslararası işbirliğinin birçok alanında önemli bir aktör olarak karşımıza çıkan AT'nin durumuna bakıldığında zaman, AT'nin tasarruf olanaklarının sadece DH sujeligi ve Topluluk hukukuna göre DH anlaşmalarının akdi bakımından sahip olduğu yetkiler bakımından dikkate alınmadığını, DH anlaşmalarından doğan mükellefiyetleri bakımından da dikkate alındığı görülmektedir. DH'nun parçalı bir yapı göstermesi devletleri DH düzeninin münferit alanlarının kesişme noktalarındaki DH bağlantılarını analiz etmeye zorlamaktadır. İşte bu noktada AT da DH anlaşmalarından doğan tam kestirilemeyen oldukça karmaşık bağlantılara tâbi olmak durumundadır. Topluluğun bağlantıları sadece yalnız yahut üye devletlerle birlikte karma anlaşma olarak yaptığı DH anlaşmalarından değil, üye devletlerin yaptıkları anlaşmalardan da doğmaktadır. Topluluğa üye olmadan önce bir üçüncü devletle birkaç üye devletin yapmış olduğu anlaşma Topluluğun dış yetkilerini sınırlayabilir mi? Topluluğun bu üçüncü devletle anlaşma yapmasına, söz konusu üye devletlerin taraf olması önkoşul olarak getirilebilir mi? AB örneğinin muz ticareti konusunda üçüncü devletlerle yaptığı bir DH anlaşmasında, üye devletlerin bu üçüncü devletle daha önce muz ticareti konusunda öngördükleri esasları kabul etmek durumunda mıdır? Üye devletler çifte vergilendirmeyi yasaklayan çok taraflı bir anlaşmanın tarafı ise AT örneğinin ABD ile Topluluk içi uçuşların vergilendirilmesi hakkında bir hava ulaşımı anlaşması akdedilebilir mi? Bu çerçevede yapılacak tartışmalar Topluluğa katılmadan önce üye devletlerin biri yahut bir kaç tarafından üçüncü bir devletle yahut devletler topluluğuyla

yahut diğer üye devletlerle akdedilen anlaşmalardan AT bakımından doğan yükümlülükleri ortaya koyacaktır.

Devletler hukukuna istinat eden yükümlülükler

Üye devletler Topluluğa üye olmadan yahut üye olduktan sonra diğer devletlerle bir DH anlaşması akdettiği takdirde, Topluluğun bu anlaşma ile DH bağlantısı ya şekli olarak AT'nin bu anlaşmaya katılımıyla ya da şekli olmayan bir hukuki sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu anlaşmanın üye devletler tarafından yapılmasının AT ve üye devletler arasındaki yetki taksimine uygun olmaması, bu anlaşmanın etkin olmasına ve DH muvacehesinde bağlayıcılık doğurmasına engel teşkil etmemektedir.

Topluluğun DH yükümlülüğü altına girmesinin önkoşulu şüphesiz DH süjeliğine sahip olması; diğer bir ifade ile DH yükümlülüklerinin ve haklarının muhatabı olma ehliyetine sahip olmasıdır¹. AT anlaşmasının 281.maddesinde Topluluğun DH süjeliği açık olarak tanınmıştır. Bu düzenleme her şeyden önce üye devletler tarafından Topluluğun DH ehliyetinin kabul edildiğini ortaya koymaktadır. Söz konusu bu düzenleme üçüncü devletler bakımından doğrudan etki doğurmamaktadır². Üçüncü devletlerle ilişkiler bakımından Topluluğun DH süjeliğinin tanınması ölçü olmaktadır. Uluslararası camiada yeralan devletlerin büyük bir kısmının Brüksel'de diplomatik temsilcilik açması nedeniyle Topluluğun zımnen DH süjeliğinin tanındığını, Topluluğun evrensel DH ehliyetinden hareket edilmesinin mümkün olduğunu söylemek gerekmektedir.

Topluluğun Anlaşmalara Şeklen Katılımı

AT DH süjeliğinin sonucu olarak, DH anlaşmaları akdedebilir ve DH anlaşmalarına katılabilir. AT bu şekilde şeklen anlaşma tarafı statüsü elde edebilir, diğer anlaşma tarafları gibi AT için de bu şekilde anlaşmadan hak ve yükümlülükler doğar. Aynı durum sadece devletlerin katılımına açık olanlar dışındaki uluslararası örgütlerin kurucu anlaşmaları için de geçerlidir³. Topluluk buna göre uluslararası örgütün statüsü muvacehesinde prensip olarak üye devletler yanı sıra veya üye devletler yerine uluslararası örgütün üyesi olabilir (AT günümüzde Dünya Ticaret Örgütü'nün, FAO ve Uluslararası Deniz Alanları Komitesinin (Internationale Meeresbodenbehörde) üyesidir⁴. AT şeklen bu tür bir DH anlaşmasına prensip olarak üye devletlerin tümünün bu anlaşmaya taraf olması durumunda katılmaktadır.

¹ Ipsen, Knut, Völkerrecht, 5. Aufl. 2004, 2. Kapitel, s. 55.

² Simma/Vedder, bkz.: **Grabitz/Hilf/** (Hrsg.), Das Recht der Europäischen Union, Loseblattsammlung, Stand: 16. EL März 2005, Art. 281 EGV Rn. 10.

³ Hermann, Rechtsprobleme der parallelen Mitgliedschaft von Völkerrechtssubjekten in internationalen Organisationen. Eine Untersuchung am Beispiel der Mitgliedschaft der EG und ihrer Mitgliedstaaten in der WTO, bkz.: **Bauschke** u.a.: Pluralität des Rechtsregelung im Spannungsfeld der Rechtsebenen (Tagungsband der 42. Tagung der wissenschaftlichen Mitarbeiterinnen und Mitarbeiter der Fachrichtung "öffentliches Recht"), 2003, s. 139.

⁴ bkz.: Tomuschat/von der Groeben/ Schwarze (Hrsg.), EUV/EGV, Bd. IV, 6. Aufl. 2004, Art. 28, EGV Rn. 3 ve 26.

AT'nin üye devletlerin kiminin bilateral olarak taraf olduğu anlaşmalara katılması, tüm üye devletlerin de-facto olarak sadece bir üye devlet tarafından yapılan anlaşma ile bağlanması gibi problemleri bir sonucun doğmasına yol açar. Bu de-facto bağlılık, üye devletlerin kiminin aynı üçüncü devletle detayda farklı içerikte anlaşma içinde olması durumunda, anlaşmaların çatışmasına yol açabilir.

Bu çerçevede, Topluluğun üye devletler yerine değil, onlarla birlikte anlaşmaya taraf olması üzerinde de durulması gerekmektedir. Burada ortaya çıkan soru, Topluluğun anlaşmasının tüm hükümleriyle mi yoksa, Topluluk Hukuku muvacehesinde Topluluğun yetkisine giren alanlardaki hükümleriyle mi bağlı olduğudur. Karma anlaşmaların bağlayıcılık konusunda hangi hükümlerin Topluluk, hangi hükümlerin üye devletler bakımından yükümlülük doğurduğu konusunda hükümler içermemesi durumunda, gerek Topluluk, gerekse üye devletlerin anlaşmanın tüm hükümleriyle bağlıdır⁵. Bu çözümün, Topluluk yetkisinin anlaşmanın bütününe kapsamaması halinde kabulü mümkün değildir. Bir anlaşmanın yapılması bütünü itibarıyla Topluluğun yetki alanına girmediği takdirde, AT'nin söz konusu anlaşma ile, sadece yetkili olduğu alanlar itibarıyla bağlanması mümkündür⁶. Gerek AT'nin gerekse üye devletlerin karma anlaşmanın tüm hükümleriyle bağlı olduğunun kabulü, böyle bir durumda kural olarak Topluluk hukukundaki yetki düzenlemesini ihlâl eder. Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 46.maddesine göre ihlâlin açık ve iç hukuk düzeninin temel normlarına ilişkin olması halinde anlaşmadan doğan ultra vires yükümlülükler geçersiz olur. Üye devletler ve Topluluk arasındaki yetki taksimine uygun anlaşmalarla Topluluğun bağlı olması kabul edilmekle beraber, Topluluk hukukundaki yetki taksiminin açık olmaması ve sıkça değişmesi üçüncü devlet bakımından durumu kolaylaştırmamaktadır.

Anlaşmanın Topluluk veya üye devletler tarafından ihlâl edilmesi durumunda, üçüncü devletin yapabileceği tercihi göre AT yahut üye devletlere başvuru yaparak, sorumluluk ve yetki konusunun Topluluk hukuku muvacehesinde açıklığa kavuşturulmasını ve kendine bilgi verilmesini talep etmekten ibarettir⁷. Üçüncü devletlerin karma anlaşmalar çerçevesinde herhangi bir düzenlemeye istinat etmeksizin bu tür bir bilgi alma hakkı, karma anlaşmalardan doğan soruna çözüm bulma amacıyla sadakat ve iyi niyet prensibi ışığında kabul edilmektedir. Bunun dışında üçüncü devletlerin anlaşma ihlâli nedeniyle doğrudan AT veya üye devletlere karşı önlem alması mümkündür. Ancak böyle bir durumda hakkında önlem alınan tarafın söz konusu anlaşma hükmüyle bağlı olmadığını ileri sürmesi ihtimali bir riziko olarak görülebilir.

Bilgi alma, üçüncü devletler bakımından söz konusu rizikoyu ortadan kaldırma ve bu şekilde Topluluk hukukunda öngörülen yetki taksiminin dışı yansımalarıyla bağlantılı sorunları önleme amacına yöneliktir. AT'nin ve üye devletlerin karma anlaşmanın her

⁵ Bleckmann, Der gemischte Vertrag im Europarecht, **EuR** 1976, s.301.

⁶ Pitschas, Die völkerrechtliche Verantwortlichkeit der Europäischen Gemeinschaft und ihrer Mitgliedstaaten, 2001, s.240 vd.

⁷ *Ibid.*, s.240 vd.

hükümüyle kapsamlı olarak bağlı olmamasının üçüncü devlet bakımından kabul edilmesi, güvensizlik yaratan belirsizliğin ortadan kaldırılmasıyla telâfi edilebilir.

Topluluğun anlaşmalara şekli olmayan katılımı

Topluluğun anlaşmalarla DH bağlantısı üye devletlerin yaptıkları anlaşmalardan doğan hak ve yükümlülükleri şekli olmadan üstlenmesiyle de ortaya çıkabilir. Hangi koşullar altında bu tür bir yükümlülük üstlenilmesinin kabul edilebileceği literatürde ve içtihatla özellikle Topluluğun GATT (1947) içindeki yeriyle ilgili olarak ele alınmıştır⁸. Bu çerçevede Topluluk hukuku ve DH koşullarının birbirinden ayırt edilmesi gerekmektedir. Topluluk hukuku koşulları sadece AT ve üye devletler arasındaki iç ilişkiye taalluk etmektedir; bu koşulların mevcudiyetinin DH tarafından dikkate alınması mükellefiyeti bulunmamaktadır. Buna karşılık DH koşulları anlaşmanın diğer tarafları ile olan dış ilişkiye taalluk etmektedir; bu nedenle de DH bakımından sonuçlar doğurmaktadır. Yükümlülüklerin informal bir şekilde üstlenilmesi, Topluluğun üye devletler tarafından yapılan DH anlaşmalarına şeklen katılımı ile aynı problemleri doğurmaktadır.

a- Topluluk Hukuku Koşulları

Primer hukukta açık bir düzenlemenin olmamasını esas alarak ATAD, GATT'tan (1947) doğan yükümlülüklerin Topluluk hukukunda informal olarak üstlenilmesi konusunu ele almıştır. ATAD'ın yaptığı değerlendirme literatürde desteklenmiştir⁹. Anlaşmaya şeklen taraf olmadan anlaşmadan doğan yükümlülüklerin üstlenilmesi buna göre: 1) bütün üye devletlerin Topluluk öncesi bu anlaşmayla bağlı olması, 2) Topluluğa daha sonra bir yetki transferinin söz konusu olması, 3) üye devletlerin, Topluluğun eski anlaşmadan doğan yükümlülükleri üstlenmesiyle mutabık olması, 4) bu bağlılığın Topluluk tarafından fiili olarak kabul edilmesi, 5) anlaşmanın diğer taraf veya taraflarının bununla mutabık olması koşuluyla mümkündür.

b- Devletler Hukuku Koşulları

Devletler Hukuku seviyesinde henüz uluslararası veya supranasyonal kuruluşların üye devletlerin DH anlaşmaları çerçevesinde ortaya koydukları fonksiyonlarını informal olarak üstlenmelerine matuf yerleşik örf ve adet ortaya çıkmamıştır; benzer bir durumun sömürgelerin bağımsızlığa kavuşması çerçevesinde de tartışıldığı görülmektedir. Sömürgelere bağımsızlık verilmesi aşamasında yeni devlete devletlerin halefiyeti kuralları ışığında kimi alanlarda egemenlik hakları devredilebilir¹⁰. 1978 tarihli, devletlerin halefiyetine ilişkin Viyana Konvansiyonu bu konuya ilişkin doğrudan bir

⁸Voss, Die Bindung der Europäischen Gemeinschaft an vorgemeinschaftliche Verträge ihrer Mitgliedstaaten, *Schweizerische Zeitschrift für internationales und europäisches Recht unter anderem (SZIER)* 1996, s.161.

⁹EuGH, Rs.21-24/72 (International Fruit Company), Slg. 1972, 1219, Rn.10 vd; Schmalenbach, bkz.: Callies/Ruffert (Hrsg.), EUV/EGV, 2.Aufl. 2002, Art.307 EGV Rn.18.

¹⁰ bkz.: Zamanek, Gegenwärtige Fragen der Staatensukzession, *BDGV* 5, s.56(58).

düzenleme içermemektedir¹¹. Devletlerin halefiyeti kavramı bir ülkenin uluslararası ilişkilerinin sorumluluğunun tümünün transfer edilmesini ifade eden bir kavram olarak, sadece dış ilişkilerle sınırlı münferit egemenlik yetkilerinin devrini içermemektedir¹².

Viyana Devletlerin Halefiyeti Sözleşmesi devamlılık prensibi ışığında, ayrılma, dismembratio veya Fusion (birleşme) ile doğan yeni devletin prensip olarak, selefleri tarafından akdedilen çok taraflı yahut iki taraflı eski anlaşmalarla bağlı olduğunu kabul etmektedir. Supranasyonel örgütlerin kurulmasıyla en iyi mukayese edilebilen bir durum olarak devletlerin birleşmesi örneğinde halef devlet, birleşen devletler başka türlü kararlaştırmadığı, anlaşma amacını ve anlamını kaybetmediği ve anlaşmanın uygulanma koşulları esaslı olarak değişmediği nispette ipso iure eski anlaşmayla bağlı olur.

Viyana Devletlerin Halefiyeti Sözleşmesi devamlılık prensibini esas alsa da, şimdiye dek devletlerin geçerli uygulaması açık bir tablo sunmamaktadır. Özellikle devamlılık prensibini teyit eden bir teamül kuralının geçerliliği tespit edilememektedir. Bu çerçevede daha çok münferit her bir anlaşma için anlaşmanın amacı ve anlaşmanın taraflarının çıkarları doğrultusunda uygun bir çözüm arandığı görülmektedir.

Devletlerin uygulamaları ışığında AT'nin de otomatik olarak anlaşmaya şeklen taraf olmadan fonksiyonlar üstlendiğinden hareket edilememektedir. Devletlerin fusion yapması durumunda dahi bir anlaşmanın devamı için anlaşma taraflarının mutabakatı gerekiyorsa, AT'nin informel anlaşma ile bağlı olması için anlaşma taraflarının mutabakatı gereklidir. Devletlerin birleşmesi (fusion), egemenlik sahibi (birleşen) devletlerin sona ermesiyle ortaya çıkan bir proses olarak görülürken, AT üyesi devletler bağımsız DH sülüklerini sürdürmektedir¹³. Buna göre devletlerin birleşmesinde sadece fusion ile ortaya çıkan devlet eski devletlerin egemenlik alanlarında DH anlaşmalarından doğan hak ve yükümlülüklerle muhatap olabilirken, AT üyesi devletler eski gibi hak ve yükümlülüklerle muhatap olma imkânına sahiptir. Üye devletlerin yükümlülüklerini yerine getirmesinin Topluluk hukuku ihlâli sonucunu doğurması Topluluk hukuku düzeni çerçevesinde AT anlaşmasının 307. maddesinin teyit ettiği üzere onların uluslararası ilişkilerdeki yükümlülüklerini etkilemez. Diğer anlaşma tarafları bakımından fusion durumunda yeni devletin anlaşma yükümlülüklerini üstlenmesinin önemi ortadadır. Oysa AT üyesi devletler AT'ye yetki devrine rağmen uluslararası yükümlülüklerinden kurtulamamaktadır.

DH bakışı açısından informel olarak Topluluğun üye devletlerin DH anlaşmalarından doğan yükümlülüklerini üstlenmesinin koşulları şunlardır: Her şeyden önce bir halefiyetin söz konusu olması gerekmektedir. Supranasyonel bir topluluğa entegrasyon durumunda yetkilerin Topluluğa devri gerekmektedir. Ayrıca anlaşmanın

¹¹ Treviranus, **Die Konvention der Vereinten Nationen über der Staatensukzession bei Verträgen**, *Zeitschrift für ausländischen öffentliches Recht und Völkerrecht (ZaÖRV)* 1979, s.259 vd.

¹² Fastenrath, *Das Recht der Staatensukzession*, **BDGV** 35 (1996), 3.9.

¹³ Petersmann, bkz.: **von der Groeben/Thiessing/Ehlermann** (Hrsg.), *Kommentar zum EWG-Vertrag*, Bd.IV, 4.Aufl. 1991, Art.234 EGV, Rn.13.

diğer taraflarının en azından zımnen AT'nin anlaşmadan doğan hak ve yükümlülükleri üstlendiğini kabul etmesi gerekmektedir.

Bu tablo Topluluk hukuku ve DH arasında anlaşmalardan doğan hak ve yükümlülüklerin informel olarak üstlenilmesi bakımından bir tenakuz olmadığını ortaya koymaktadır; Topluluğun informel olarak DH hak ve yükümlülüklerini üstlenmesi özellikle tüm üye devletlerin taraf olduğu anlaşmalar bakımından kabul edilmektedir. Bunun ötesinde Topluluğa yetki devri ve anlaşmanın diğer taraflarının bu durumu fiilen tanınması gereklidir.

Hukuki Sonuçlar

Fonksiyonların üstlenilmesi bakımından koşulların gerçekleşmesi halinde, Topluluk şeklen DH anlaşmasına taraf olmaksızın da informel olarak üye devletlerin yanı sıra anlaşma tarafı statüsü elde etmektedir. Kendi yetkisine giren anlaşma hükümleri bakımından üye devletlerin yükümlülükleri, Topluluğun üye devletlerin yükümlülüklerini üstlendiği ölçüde daralmaktadır. Prensip olarak buna göre üye devletler ve Topluluk anlaşmanın aynı hükümüyle bağlı olmayıp, kural olarak sadece üye devletler veya Topluluk söz konusu hükümle bağlıdır. Anlaşma ihlâli durumunda diğer anlaşma tarafının iyi niyet ve hüsnüniyet prensibine göre Topluluk veya üye devletlerden Topluluk için yetki dağılımı konusunda bilgi alması ve bundan sonra yükümlülüğün yerine getirilmesi veya tazminat talebinde bulunma hakkını kullanması mümkündür.

Topluluk Hukukunun Bağlayıcılık Gücü

Topluluğun üye devletlerin yaptığı anlaşmalarla DH'na göre doğrudan yükümlülük altına girmesi söz konusu olmasa da, ki bu durum kural olarak özellikle üye devletlerin bilateral anlaşmaları bakımından ortaya çıkmaktadır, bu anlaşmaların Topluluk tarafından tamamen gözardı edileceği sonucu çıkarılamamaktadır. Anlaşmaların fiili bağlayıcılığına benzer şekilde Topluluk hukukundan bu çerçevede Topluluğun üye devletlerinin DH anlaşmalarını dikkate alma mükellefiyeti istihraç edilmektedir. Dogmatik bakış açısından Topluluk hukukuna göre anlaşmaların bağlayıcılığı ile DH'na göre anlaşmaların bağlayıcılığı arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Topluluğun DH'na göre yükümlülük altına girmesi dış ilişkiler çerçevesinde diğer anlaşma tarafına karşı söz konusu olurken ve anlaşmaya riayetsizlik üçüncü devletin DH anlaşmasıyla tesis edilen haklarının ihlâline yol açarken ve onun tarafından DH'nun icra mekanizmalarının işletilmesi gündeme gelirken, Topluluk hukukunun bağlayıcılığı sadece AT ve üye devletler arasındaki iç ilişkiler çerçevesinde ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucu olarak da, Topluluk hukuku kaynaklı mükellefiyetin ihlâli halinde üçüncü devletler sadece dolaylı olarak üye devlet yahut üye devletlerin anlaşma partneri olarak ihlâlden etkilenirler; bu ihlâlden dolayı Topluluk ve üye devletler arasında doğan hukuki uyumsuzluklar DH seviyesinde değil, ATAD seviyesinde ele alınır. Diğer taraftan üye devletler primer Topluluk hukukunu değiştirerek Topluluğu bu tür yükümlülükleri dikkate alma mükellefiyetinden kurtarabilirler; bu değişiklikten etkilenme durumunda olan üçüncü devletlerin, Topluluk

hukuku değişikliği çerçevesinde etki yapma olanaklarının olmaması nedeniyle pozisyonlarının zayıf olduğu açıktır.

AT Anlaşmasının 307. maddesi

Üye devletlerin DH anlaşmalarının Topluluk hukuku muvacehesinde dikkate alınması mükellefiyetinin ölçü ve kapsamının belirlenmesinde AT anlaşmasının 307.maddesi hareket noktası oluşturmaktadır. AT anlaşmasının 307.madde 1.fıkrası her şeyden önce üye devlet yahut üye devletlerin üçüncü devletlerle daha önce yaptığı anlaşmalardan doğan hak ve yükümlülüklerinin devam edeceğini öngörmektedir. 307.maddenin II.fıkrası ise üye devletlere üçüncü devletlerle yapılan anlaşmalarla Topluluk hukuku arasında doğabilecek çalışmaları ortadan kaldırma mükellefiyeti öngörmektedir.

307. maddenin anlamı

307. madde, DH'na uygun olarak entegrasyon prensibinin Topluluk pozitif hukukunda ifadesinden başka birşey değildir¹⁴. 307.maddede öngörülen düzenleme dış ilişkilerde üçüncü devlet bakımından inşai bir etkiye sahip değildir. 307.madde sadece AT'ye katılımın, üye devletlerin üçüncü devletle yaptıkları anlaşmalardan doğan yükümlülüklerini etkilemeyeceğini öngörmektedir¹⁵. Bu hükmün önemli olan vurgusu, üye devletlerin eski anlaşmalardan doğan DH mükellefiyetlerinin devamının Topluluk ve üye devletlerin iç ilişkileri çerçevesinde teyit edilmesi ve bu şekilde üye devletlerin DH ve Topluluk hukuku yükümlülükleri nedeniyle uyumsuzluk içine düşmesinin önlenmesidir. Üye devletlerin üçüncü devletlere karşı yükümlülüklerinin devam etmesi Topluluk hukukunun bu yükümlülüklerin yerine getirilmesine karşı olmaması sonucunu vermektedir. 307.madde DH karakterli yükümlülükler bakımından herhangi bir olumsuz etki doğurmamaktadır; bunun sonucu olarak da üye devletler Topluluk hukuku muvacehesinde Topluluğa karşı eski DH anlaşmalarından doğan yükümlülüklerini yerine getirmeme anlamında bir yükümlülük altına girmiş değildir¹⁶.

307. maddenin uygulanma alanı

307.madde hükmü üye devlet yahut üye devletler tarafından Topluluğun kurulmasından önce veya bu devletlerin Topluluğa katılmasından önce üçüncü devletlerle akdettikleri anlaşmalara ilişkindir. Madde hükmü üye devletler arasında akdedilen anlaşmalar için geçerli değildir¹⁷. 307. maddenin üye devletlerin üçüncü devletlerle Topluluğun kurulmasından sonra veya Topluluğa katılımından sonra, ancak söz konusu alanda ilgili Topluluk yetkisinin kabul edilmesinden önce yaptıkları anlaşmalara uygulanmasının mümkün olup olmadığı konusunda tartışmalar bulunmaktadır. Literatürde bir kısım hukukçular yetki kaymasının öngörülemediği

¹⁴ Vedder, bkz.: Grabitz/Hilf (Hrsg.), Das Recht der Europäischen Union, Loseblattsammlung, Stand: 26. EL März 2005, Art.234, EGV, Rn.6.

¹⁵ bkz.: Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 30.md., 4.fıkrası ve 34.md.; Schuster/Stoll, Gemeinschaftskompetenz und Altverträge mit Drittstaaten, **RIW** 1996, s.89(93).

¹⁶ Voss, Die Bindung der Europäischen Gemeinschaft am vorgemeinschaftliche Verträge ihrer Mitgliedstaaten, **SZIER** 1996, s.161.

¹⁷ Schmalenbach, bkz.: Callies/Ruffert (Hrsg.), EUV/EGV, 2.Aufl. 2002, Art.307 (EGV), Rn.18.

alanlarda yapılan anlaşmalar için 307.maddenin kıyasen uygulanmasını kabul etmektedir¹⁸. Bir kısım hukukçular ise 307.maddenin bu durumlarda kıyasen uygulanmasını üye devletlerin Topluluğun yetki kullanmasını engellememe mükellefiyeti muvacehesinde mutlak olarak reddetmektedir. Bu görüş ikna edici değildir. AT anlaşmasının 307.maddesine uygun bir uygulama olmaması durumunda üye devletlerin bundan böyle Topluluk hukukuyla uyumsuzluğa düşme riski olan herhangi bir DH anlaşması akdetmesi mümkün olamaz. Böyle bir sonuç üye devletler ve Topluluk arasında dış yetkilerin şu anki taksimine uygun düşmemektedir. Bu sonucun entegrasyon politikası bakımından da arzu edilmeyen yan etkileri olabilir. Üye devletler anlaşma değişikliği ile Topluluğa yeni dış yetkilerin devrinde DH mükellefiyetleriyle çatışmaya düşme endişesi içinde kısıkanç davranabilirler. Böyle bir durumda yapılan yeni anlaşmaya fesh-i ihbar veya uyum ile ilgili bir hükmün konulması tercih edilebilir. Bu düzenleme şayet anlaşmanın yapılmasını engelleyen bir yansıma yapıyorsa, uygulanacak anlaşmanın üye devlet bakımından taşıdığı önemin ve Topluluğa yetki kayma olasılığının değerlendirilmesi gerekmektedir.

İhlalin sonuçları

Topluluğun tasarrufları alanları itibariyle 307.madde üzerinden doğan hukuki sonuçlar oldukça dikkat çekicidir. Bu çerçevede üye devletler ve Topluluk için doğan hukuki sonuçlar arasındaki fark ve 307.maddenin 1. ve 2. fıkrasının ilişkisi oldukça önemlidir.

a- AT anlaşmasının 307. maddesi

307.madde üye devletlerin bakış açısından değerlendirildiğinde Topluluk hukukunun üye devletlerin üçüncü devletlere karşı DH anlaşmalarından doğan yükümlülüklerini yerine getirmesini engellemediği ortaya çıkmaktadır. 307.madde buna karşılık üye devletlerin takdirine bırakılan alanlarda DH anlaşması muvacehesinde Topluluk hukukuna ters düşen önlemler alınmasına izin vermemektedir; üye devletler üçüncü devletlere karşı haklarını iddia ederken Topluluk hukukuna ters düşen DH düzenlemelerini dayanak olarak kullanamaz.

307.madde 1.fıkra sadece üye devletlerin yükümlülüklerine ve üçüncü devletlerin haklarına ilişkindir¹⁹. Madde hükmünde öngörülen üye devletlerin DH yükümlülüklerinin dokunulmazlığı düzenlemesi, Topluluk bakımından üye devletlerin yükümlülüklerini yerine getirirken engellememe yükümlülüğü olarak tezahür etmektedir. Bunun anlamı şüphesiz, Topluluğun yasama ve anlaşma yapma yetkisinin sınırlanması değildir. Topluluk yetkilerinden sınırsız istifade edebilir; ancak üçüncü bir devletle DH yükümlülüğü ilişkisi içinde olan üye devlete Topluluk hukukunu empoze edemez. Sonuç olarak 307.madde 1.fıkra Topluluk hukukunun önceliğinin bir

¹⁸ Petersmann/Spennemann, bkzn.: Groeben/Schwarze (Hrsg.), EUV/EGV, Band.4, 6.Aufl. 2004, Art.307 EGV, Rn.18; Vedder, bkzn.: Grabitz/Hilf (Hrsg.), Das Recht der Europäischen Union, Loseblattsammlung, Stand: 26 EL März 2005, Art.234 (EGV), Rn.6.

¹⁹ Schmalenbach, bkzn.: Callies/Ruffert (Hrsg.), EUV/EGV, 2.Aufl. 2002, Art.307 EGV, Rn.6.

istisnasını oluşturmaktadır²⁰. 307.madde 1.fikra üye devletlerin Topluluk hukukunun uygulanma önceliğine karşı ileri sürülebilecekleri bir mazeret olanağı vermektedir.

b- AT Anlaşmasının 307.maddesinin 2.fıkrası

Topluluğun tasarruf alanları itibarıyla 1.fıkraya nazaran 2.fıkra daha önemli sonuçlar doğurmaktadır. Üye devletlerin eski anlaşmaları ve Topluluk hukuku arasında bir çatışma ortaya çıkması durumunda 307.madde 2.fıkra Topluluğun ve ilgili üye devletlerin uyumsuzluğu ortadan kaldırma yükümlülüğünü öngörmektedir.

İlgili üye devletin ve Topluluğun öncelikli görevi yükümlülüklerin çelişmesinden doğan uyumsuzluğu ilgili anlaşmanın Topluluk hukukuna uygun yorumu; diğer bir ifade ile Topluluk hukukunun (entegrasyon prensibi ışığında) DH'na uygun yorumuyla ortadan kaldırmaya çalışmaktadır²¹. Bu girişim bir sonuç getirmediği takdirde 307.madde 2.fıkra muvacehesinde öncelikle ilgili üye devlete, akdettiği anlaşma ile Topluluk hukuku arasındaki uyumsuzluğu ortadan kaldırma yükümlülüğü düşmektedir. Bu yükümlülüğün yerine getirilmesi için doğal olarak DH'na uygun araçlar kullanılabilir²². İlgili üye devletlerin haklarının Topluluk hukukuna ters düştüğü durumlarda ise bu uyumsuzluğun üye devletin üçüncü devlete karşı haklarından feragat etmesi ile ortadan kaldırılması mümkündür. Böyle bir durumda anlaşmanın feshine gerek bulunmamaktadır. Diğer üye devletlerin ve Topluluğun ilgili üye devletlerin uyum yükümlülüğünü yerine getirme çabalarını DH bakımından uygun hukuki ve siyasi araçlarla destekleme yükümlülüğü bulunmaktadır²³. Uyuşmazlığın Topluluk hukukunun uyumlaştırılmasıyla giderilmesinin daha uygun gözüktüğü durumlarda Topluluk organlarının gerekli adımları atma yükümlülüğü bulunmaktadır²⁴.

c- 307. maddenin 1.fikra ve 2.fıkrası arasındaki ilişki

307. maddenin 1. ve 2.fıkrasına ilişkin içerik ve kapsam olarak yapılan açıklamalar 1.fıkra ve 2.fıkra hükmü arasında bir gerilim ilişkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. 1.fıkra hükmü üye devletlerin DH anlaşmalarını dokunulmaz olarak öngörürken, 2.fıkra bu anlaşmaların Topluluk hukuku ile uyumlaştırılmasını öngörmektedir. 307.madde 1.fıkrasının Topluluk hukukunun bütünü içinde mütalaa edilmesi durumunda, Topluluğun bu anlaşmaları dikkate alma mükellefiyetinin üye devletlerin uyum mükellefiyeti ile birlikte anlaşılması gerekmektedir²⁵. Diğer bir ifadeyle 307.madde 2.fıkrası muvacehesinde üye devletlerin öncelikle prensip olarak anlaşmaları uyumlaştırma mükellefiyeti bulunmaktadır. Bu yükümlülük beklenildiği şekilde

²⁰ Voss, Die Bindung der Europäischen Gemeinschaft am vorgemeinschaftliche Verträge ihrer Mitgliedstaaten, **SZIER** 1996, s.161.

²¹ Vedder, bkz.: Grabitz/Hilf (Hrsg.), **Das Recht der Europäischen Union, Loseblattsammlung, Stand:** 26, EL März 2005, Art.234 EGV, Rn.11.

²² Örneğin, anlaşmanın müzakereler yoluyla Topluluk hukukuyla uyumlaştırılması, anlaşmadan çekilme, anlaşmayı askıya alma veya anlaşmanın fesh-i ihbarı (ATAD kararlarındaki örnekler için bkz.: Rs.C-62/98 Kommission/Portugal, Slg.2000, I-5215, Rn.58)

²³ Schmalenbach, bkz.: Callies/Ruffert (Hrsg.), EUV/EGV, 2.Aufl., 2002, Art.307 EGV Rn.13.

²⁴ Kokott, bkz.: Streinz (Hrsg.), EUV/EGV, 2003, Art.307 EGV, Rn.24.

²⁵ Kokott, bkz.: Streinz (Hrsg.), EUV/EGV, 2003, Art.307, EGV Rn.14.

gerçekleştiremediği takdirde, AT anlaşmasının 307.madde 1.fıkrası muvacehesinde Topluluk bu anlaşmalara saygı gösterme mükellefiyetine tabi olmaktadır. 307.madde 1.fıkrasının anlamı ve amacı DH anlaşmalarının varlıklarının devamını garanti etmek değil, üye devletlerin anlaşmalardan doğan mükellefiyetlerinin çatışmasını önlemektedir. Topluluk hukuk düzeninin temel prensibi olan Topluluk hukukunun uygulanma önceliği prensibinin sınırlaması istisnaidir; bu nedenle 307.madde 1.fıkranın dar yorumlanması gerekmektedir. Topluluğun üye devletlerin anlaşmalarına saygı gösterme mükellefiyeti, üye devletlerin sadakat ve iyi niyet prensibine göre bu mükellefiyeti yerine getirememesi durumunda ortaya çıkmaktadır.

307.madde üye devletlerin yetkilerine uygun olarak üçüncü devletlerle yaptığı anlaşmalara Topluluğun saygı gösterme yükümlülüğünü öngörmektedir. Bu yükümlülük, üye devletlerin anlaşmalarını Topluluk hukukuna uyumlaştırma yükümlülüğü ile sınırlandırmıştır. Topluluğun bu anlaşmalara saygı gösterme yükümlülüğü, üye devletlerin uyum yükümlülüklerini sadakat ve hüsnüniyet prensibine göre yerine getiremedikleri nispette ortaya çıkmaktadır. İki taraflı anlaşmaların müzakerelerle içerik olarak değişikliğe uğratılması uygulamada imkân dâhilinde görülürken, kural olarak tüm tarafların yahut muayyen sayıda devletin mutabakatını gerektirmesi nedeniyle çok taraflı anlaşmaların değişikliğe uğratılması kolay değildir. AT anlaşmasının 307.madde 2.fıkrası muvacehesinde ultima ratio olarak anlamayı sona erdirmeye veya fesih mükellefiyetinin kabul edilmesi nedeniyle hukuki açıdan sadece feshi imkânsız anlaşmalar bakımından uyum imkânsızlığı söz konusu olabilir. Bu anlaşmalar için clausula rebus sic stantibus prensibine istinat edebilmesi mümkündür.

Topluluğun üçüncü devletlerle yapılan anlaşmaları dikkate alma yükümlülüğü Topluluğun iç ve dış yetkilerini kullanmasını sınırlamamaktadır. Topluluğun tasarruf alanı sadece üçüncü devletle anlaşma ilişkisi içinde olan üye devlete Topluluk hukukunun uygulanmaması nispetinde sınırlanmaktadır. İlgili üye devlete Topluluk hukukunun uygulanmaması Topluluk içinde mütecanis olmayan hukuki duruma yol açabilir. Üye devletlerin üçüncü devletlerle yaptıkları anlaşmaların uygulama önceliğinin 307.madde 1.fıkrasında kabul edilmesine rağmen, üye devletlerin 307.madde 2.fıkraya istinat edebilmeleri üçüncü devletlerle yapılan anlaşmaların ihlâline yol açabilir.

Topluluğun Üçüncü Devletlerle Yapılan Anlaşmalara Saygı Gösterme Mükellefiyetinin 307.Madde Dışında Dayanağının Aranması

Bu çerçevede üye devletlerin kendi aralarında yaptıkları anlaşmalarla, Topluluk hukukundaki yetki taksimine aykırı olarak üye devletlerin üçüncü devletlerle yaptıkları anlaşmaların birbirinden ayırt edilmesi gerekmektedir.

a- Üye devletlerin kendi aralarında yaptıkları anlaşmalar (inter-se anlaşmalar)

Üye devletler arasında yapılan anlaşmalar AT anlaşmasının 307.maddesinin lâfzı ışığında bu maddenin uygulanma alanına girmemektedir²⁶. Bu durumlarda AT

²⁶ Kort, Zur europarechtlichen Zulässigkeit von Abkommen der Mitgliedstaaten untereinander, JZ 1997, s.640 vd.

anlaşmasının 10.madde muvacehesinde üye devletlerinin kendi aralarında yaptıkları anlaşmalara Topluluğun saygı gösterme mükellefiyetinden söz etmenin mümkün olup olmadığının araştırılması gerekmektedir. 307.maddede Topluluk hukukunun uygulanma önceliğine ilişkin olarak öngörülen istisnanın nedeni üye devletlerin dış ilişkilerinde üçüncü devletlere yaptıkları taahhütlerine bağlılıklarını temin etmektedir. Bu DH yükümlülüğünün mevcudiyetine ve kapsamına Topluluk hukuku tarafından hiçbir şekilde müdahale edilemeyecektir. Topluluk hukukunda bu yükümlülükler ters düşen yükümlülüklerin öngörülmesi bu anlaşmaların ihlâline yol açar.

b- Inter-se anlaşmalara Topluluk hukukunun etkileri

Topluluk üyesi devletler arasında bir DH ilişkisi bulunduğu takdirde, Topluluk hukukunun doğrudan bu DH anlaşmasına etkisinin olup olmadığı; diğer bir ifade ile üye devletler arasındaki inter-se anlaşmaların Topluluk hukuku üzerinden saf dışı edilmesinin mümkün olup olmadığı ve bu şekilde yükümlülükler arasından çatışmaların önlenmesinin mümkün olup olmadığı tartışması gündeme gelmektedir. Literatürde bu çerçevede Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 30. maddesi 3.fıkrasında çatışma normu olarak yer alan “lex posterior derogat legi priori” kurallarına atıfta bulunmaktadır²⁷. Tamamlayıcı olarak yine bu çerçevede Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 59.madde 1.fıkrasına da atıfta bulunmaktadır. Sözleşmenin bu iki normu önceki tarihli bir anlaşmanın taraflarının sonraki tarihli bir anlaşmayla, aynı konuya ilişkin olarak farklı düzenleme yapmasından hareket etmektedir. AT anlaşmasının menşei itibarıyla tereddütsüz bir DH anlaşması teşkil etmesi nedeniyle DH'nun zikredilen genel prensibi muvacehesinde bir Inter-se anlaşmanın sonraki tarihli AT anlaşması tarafından saf dışı edilmesi mümkündür²⁸. Bununla beraber AT anlaşmasının değiştirilmesi ile Inter-se anlaşmanın düzenleme alanında Topluluk yetkilerinin ortaya çıkması ve bu şekilde AT anlaşmasının sonraki tarihli anlaşma niteliği kazanması durumlarında AT anlaşmasına lex posterior kuralına göre öncelik verileceği iddiası kabul edilmemektedir. Lex posterior prensibi, üye devletlerin mevcut primer Topluluk hukukunu ihlâl ederek Inter-se anlaşma yapmaları durumunda da Topluluk hukukunun önceliğinin korunmasında yeterli bir teminat yaratamamaktadır. Lex posterior prensibi aynı şekilde üye devletlerin Inter-se anlaşmalarının yeni tarihli sekonder hukuk tarafından saf dışı edilmesinde yeterli bir teminat oluşturmamaktadır. Problem, çatışmaya düşen normların yer aldığı anlaşmaların taraflarının kimliğinden ileri gelmektedir. Sekonder Topluluk hukuku Topluluk anlaşmalarından doğan bir hukuk olarak, geçerlilik dayanağını münhasıran üye devletlerin kurucu anlaşmalara ilişkin iradesinden alır. Klâsik DH menşei bu başlangıç Topluluk hukuk düzeninin supranasyonal, doğrudan etki, uygulama önceliği özellikleri ile şekillenen niteliğine çok uygun değildir²⁹. Topluluk hukuk düzeninin spesifik karakteri çerçevesinde sekonder Topluluk hukuku muhtar bir hukuk düzeni olarak kabul edilmektedir. Sekonder tasarruflar ihdas eden Topluluk yasama organı üye devletlerle eş görülmemektedir. Üye

²⁷ Dahm/Delbrück/Wolfrum, Völkerrecht, Bd.I/3, 2.Aufl. 2002, s.686,692 vd.

²⁸ Ipsen,Hans Peter, Europäisches Gemeinschaftsrecht, 1972, s.58 vd.

²⁹ Oppermann, Europarecht, 2.Aufl. 1999, Rn.891 vd.; Schweitzer, Staatsrecht III: Staatsrecht-Völkerrecht-Europarecht, 8.Aufl.2004, Rn.691.

devletler AB Bakanlar Konseyi'nde yasama tasarruflarında katkı yapmaktadır; ancak üye devletler Konsey'de devletlerini temsilen değil, Topluluk organı adına tasarrufla bulunmaktadır. Bunun ötesinde Konsey, ortak karar prosedürü nedeniyle birçok durumda münhasır yasama yetkisi kullanmamakta, yetkilerini Parlamentoyla paylaşmaktadır. Üye devletler arasında yapılan DH anlaşmaları ve sekonder Topluluk hukuku birbirinden geçerlilik dayanağı itibariyle ve normları oluşturan taraflar itibariyle ayrılmaktadır. Lex posterior kuralının Inter-se anlaşmalar ve sekonder Topluluk hukuku ilişkisinde bu nedenle uygulanması mümkün değildir.

Ortaya çıkan tabloya göre, lex posterior kuralı muvacehesinde inter-se anlaşmalar primer hukuka nazaran eski tarihli ise normlar çatışmasında primer Topluluk hukuku önceliğe sahip olacaktır. Buna karşılık üye devletler mevcut primer Topluluk hukukuna ters olarak bir inter-se anlaşma yaptıkları takdirde, bu anlaşma Topluluk hukuku tarafından ortadan kaldırılamayacaktır. Yine zamanı esas alan, lex posterior kurallarından bağımsız olarak sekonder Topluluk hukuku Inter-se anlaşmaların mevcudiyeti üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmayacaktır.

Görüldüğü üzere Topluluk hukukunun hangi hiyerarşide olursa olsun ulusal hukuka önceliğini öngören Topluluk hukukunun uygulama önceliği kuralı üye devletler arasında akdedilen DH anlaşmaları mevcudiyeti bakımından herhangi bir sonuç doğurmamaktadır³⁰. Topluluk hukuku üye devletlerin hukuk düzeninde DH anlaşmalarına nazaran önceliğe sahiptir. Ancak bu durum anlaşmadan doğan yükümlülüklerin DH seviyesinde varlığını korumasını sonuç olarak değiştirmemektedir.

c- Üye Devletlerin Topluluk hukukunu dikkate alma yükümlülüğü

Üye devletlerin kendi aralarında yaptıkları DH anlaşmalarının Topluluk hukuku tarafından ortadan kaldırılmaması, Topluluk yetki alanına giren konular bakımından, Topluluğun yapılan anlaşmalardan doğan mükellefiyetleri dikkate alma mükellefiyetinin bulunup bulunmadığı tartışmasını gündeme getirmektedir. 307.maddenin kapsamına giren anlaşmalardan farklı olarak burada üye devletler ve üçüncü devletler arasında yapılan bir anlaşmanın değil, anlaşmanın her iki tarafının da Topluluk üyesi olduğunun ve üye devletlerin AT anlaşması 10.maddesi ışığında Topluluk hukukuna uygun bir durum yaratmakla mükellef olduklarının gözden kaçırılmaması gerekmektedir. Üye devletlerin AT anlaşmasının 10.maddesinden doğan mükellefiyetini aralarında aktettikleri söz konusu anlaşmayı ortadan kaldırarak yerine getirmesi mümkündür. 307.madde'den farklı olarak, anlaşma taraflarının yaptıkları anlaşmanın mevcudiyetinin devamında ısrar etmesi, Topluluk hukukundan doğan yükümlülüklerinin ihlâline neden olur. İnter-se anlaşma tarafı üye devletlerin aktettikleri DH anlaşmasını ortadan kaldırma mükellefiyeti bulunduğu nispette, Topluluğun bu anlaşmadan doğan yükümlülükleri dikkate alma gereksinimi bulunmamaktadır. Böyle bir durumda AT, üye devletler arasında yapılan DH anlaşmalarını dikkate almakla yükümlü değildir. Topluluk hukukunun lex posterior kuralı muvacehesinde bu anlaşmalar karşısında öncelik iddiası yapamaması, üye

³⁰ Eisermann, *Grundlagen des gemeinsamen Europäischen Luftverkehrsmarktes*, 1995, s.260 vd.

devletlerin Topluluk hukukuna ters düşen DH yükümlülüklerini ortadan kaldırma mükellefiyetinden ileri gelmektedir.

Üye devletlerin yetkilerine aykırı olarak akdettikleri anlaşmalar

Üye devletler Topluluğa katıldıktan sonra üçüncü devletlerle Topluluk hukukundaki yetki düzenlemesine aykırı olarak DH anlaşmaları yaptıkları takdirde, yetki düzenlemesine aykırı olarak yapılan bu anlaşmalar kural olarak otomatik şekilde hükümsüz olmaz³¹. Böyle bir durumda yetki düzenlemesine aykırı olarak yapılan anlaşmalardan doğan mükellefiyetlerle yetkiye uygun yapılan anlaşmalardan doğan mükellefiyetlerin çatışması olasıdır.

a) AT anlaşmasının 307.maddesinin kıyasen uygulanma olanağının bulunmaması

Topluluk hukukundaki yetki düzenlemesine uygun yapılan anlaşmalardan farklı olarak, Topluluğa katıldıktan sonra Topluluk hukukundaki yetki düzenlemesine aykırı olarak yapılan anlaşmalar için 307.maddenin kıyasen uygulanma olanağı bulunmamaktadır. Zira üye devletler böyle bir durumda mukayese edilebilir bir himaye gereksinimi içinde bulunmamaktadır³². Bununla beraber Topluluğun Inter-se anlaşmadan doğan yükümlülükleri dikkate alma mükellefiyetinin AT anlaşmasının 10.maddesine istinat ettirilmesi mümkündür. AT anlaşmasının 10.maddesi sadece üye devletlerin Topluluğa karşı sadakatini ve saygı göstermesini değil, aynı zamanda Topluluğun üye devletlere sadakat ve saygı göstermesini öngörmektedir³³.

b) AT anlaşmasının 10. maddesinden doğan saygı gösterme mükellefiyeti

307.maddenin üye devletlerin Topluluğa katılmadan önce yaptıkları DH anlaşmalarının dikkate alınmasıyla bağlantılı olarak sadakat kuralını özel olarak düzenlemesi nedeniyle AT anlaşmasının 10.maddesinden Topluluk hukukunun yetki taksimatına uymayan Inter-se anlaşmalara Topluluğun saygı gösterme mükellefiyetinin istihraç edilmesine itiraz edilmekte ve 307.maddenin düzenlemelerinin ve sınırlarının AT anlaşmasının 10 maddesi üzerinden devre dışı bırakılamayacağı ileri sürülmektedir. Ancak bu tür bir yaklaşım Topluluk hukukunun vazgeçilmez bir anayasa prensibi olarak kabul edilen ve Topluluğun fonksiyon yeteneğini temin eden prensiplerinden biri olarak sadakat kuralının temel karakterine uymamaktadır. Topluluk hukukunun belli alanlarının lex-speziales prensibi ışığında sadakat mükellefiyetinden istisna edilmesi doğru değildir. Topluluk hukukunun özellikle dinamik karakteri ışığında sadakat prensibine etkinlik sağlayan bir yorum getirilmesi daha uygundur. Üye devletler ve üçüncü devletler arasında Topluluk hukukundaki yetki taksimine aykırı olarak akdedilen anlaşmalar bakımından 10.maddenin uygulanmasında her hangi bir hukuki engel bulunmamaktadır.

³¹ Krş: Viyana anlaşmalar hukuku sözleşmesi madde 46.

³² Unruh, Die Unionstreue, **EuR** 2002, s.41 vd.

³³ von Bogdandy, bkz.: Grabitz/Hilf (Hrsg.), Das Recht der Europäischen Union, Loseblattsammlung, Stand: 26. EL März 2005, Art.10 EGV Rn. 31 a.E.

Topluluğun üye devletlerin Topluluk hukukundaki yetki taksimine aykırı olarak yaptıkları anlaşmalara saygı gösterme yükümlülüğü kabul edildiği nispette, buna paralel olarak üye devletlerin de Topluluk hukukundaki yetki taksimine aykırı yaptıkları anlaşmaları Topluluk hukukuna uygun hale getirme yükümlülüğü ortaya çıkacaktır. Bu mükellefiyet ATAD'ın spesifik bir norm olan 228.madde ışığında Topluluk hukukuna aykırılığı saptadığı her durumda ve her şeyden önce 10.madde muvacehesinde söz konusu olacaktır. Bu çerçevede yetki ihlâlinin Topluluk hukuku ihlâli teşkil etmesi nedeniyle üye devletlerin uyum mükellefiyeti 307.maddenin kapsadığı mükellefiyetten daha geniştir. Topluluk hukuku ve DH hukuku anlaşması arasında içerik bakımından bir tenakuzun bulunması gerekli değildir. Yetki taksimine aykırı anlaşma yapmaları durumunda üye devletlerin daha az himayeye layık olmaları nedeniyle bu çerçevedeki uyum yükümlülüğünün 307.madde 2.fıkrası muvacehesinde öngörülen uyum yükümlülüğünün gerisinde kalması düşünülemez. Anlaşmanın içerik olarak uyumu prensip olarak yetki ihlâlini ortadan kaldırmaz. Bu çerçevede anlaşmanın sona erdirilmesi veya siyasi irade mevcut ise Topluluğun söz konusu anlaşmaya katılımının desteklenmesi yöntemleri kullanılabilir³⁴.

AT anlaşmasının 10. maddesinden doğan saygı gösterme mükellefiyetinin içerik olarak belirlenmesi

AT anlaşmasının 307.madde 1.fıkrasından istihraç edilen Topluluğun üye devletlerin anlaşmalarına saygı gösterme mükellefiyeti, üye devletlere koşullara bağlı olarak münferit durumlarda uyum yükümlülüğünü yerine getirmek üzere süre tanınmasıyla sınırlıdır. Yapılan anlaşmalar yetki kullanılması bakımından değil, sadece Topluluk hukukuna geçerlilik sağlama bakımından engel olarak kabul edilmektedir. AT anlaşmasının 10.maddesinde ise Topluluğun üye devletlere talebinin daha yükseklerde olduğu görülmektedir. Özellikle üye devletlere Topluluk hukukuna uygun durum yaratmak için daha kısa bir süre verildiği görülmektedir.

Topluluk üye devletlerin Topluluk hukukundaki yetki düzenlemesine aykırı olarak üçüncü devletlerle yaptığı anlaşmalara da saygı göstermektedir. Topluluğun bu anlaşmalara saygı gösterme mükellefiyeti AT anlaşmasının 10.maddesinden istihraç edilmektedir. Bu yükümlülük içerik olarak AT anlaşmasının 307.maddesinden istihraç edilen yükümlülüğe uymakla beraber, kapsam itibariyle onun gerisinde kalmaktadır.

Sonuç

AT üyesi devletler tarafından akdedilen DH anlaşmaları Topluluğu üçüncü devletlere karşı Topluluk hukuku çerçevesinde bağlamaktadır. Bu bağlılık şüphesiz oldukça zayıf bir karakter göstermektedir. Bir DH bağlılığının Topluluk bakımından ortaya çıkması için AT'nin bunu daima en azından fiilen tanıması gerekirken, Topluluğun üye devletlerin akdettikleri anlaşmalara saygı gösterme yükümlülüğü Topluluk hukuku gereksinimlerine uyum için üye devletlere gerekli sürenin tanınması ile sınırlı olup, bu mükellefiyetin yerine getirilmesinde onların iradesi dikkate alınmamaktadır.

³⁴ Peters, *Elemente einer Theorie der Verfassungs Europas*, 2001, s.107 vd.

Topluluk hukukunun uygulanma önceliği muvacehesinde AT'nin akdettiği DH anlaşmalarıyla kapsamlı ve sürekli bağlı olan üye devletlerden farklı olarak AT, üye devletlerin akdettiği Devletler hukuku anlaşmalarıyla fiilen bu anlaşmaları onaylaması koşuluyla bağlanmaktadır.

Topluluğun üye devletlerin özellikle multilateral anlaşmalarına saygı gösterme yükümlülüğünün ölçüsü hukuk pratiği gereksinimlerinin gerisinde kalmaktadır. AT anlaşmasının 307.madde 2.fıkrası ve AT anlaşmasının 10.maddesi üye devletlere, içeriklerinin uyumlaştırılmalarının mümkün olmadığı durumlarda bu anlaşmaları sona erdirme yükümlülüğü getirmekte ise de, bu anlaşmaların sona erdirilmesi sadece ilgili üye devletler bakımından değil, Topluluk bakımından da arzu edilen bir durum değildir. Bu çerçevede AT anlaşmasında hukuki değerlendirmelerin sınırlı ölçüde dikkate alındığı, siyasi değerlendirmelerin ağırlık taşıdığı görülmektedir. Siyasi değerlendirmelerde ise AT anlaşmasının 307.maddesi ve AT anlaşmasının 10.maddesi muvacehesinde anlaşmalara saygı gösterme ve uyumlaştırma mükellefiyeti arasında yapılan ayırımı yeterince dikkate alınmadığı görülmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

Bauschke, u.a. Pluralität der Rechtsregelung im Spannungsfeld der Rechtsebenen, (Tagungsband der 42. Tagung der wissenschaftlichen Mitarbeiterinnen und Mitarbeiter der Fachrichtung "öffentliches Recht), 2003

von Bogdandy bknz.: Grabitz/Hilf (Hrsg.), Das Recht der Europäischen Union, Loseblattsammlung, Stand: 26. EL März 2005, Art.10 EGV Rn. 31 a.E.

Bleckmann Der gemischte Vertrag im Europarecht, EuR 1976

Dahm/Delbrück/Wolfrum Völkerrecht, Bd.I/3, 2.Aufl. 2002

Eisermann Grundlagen des gemeinsamen Europäischen Luftverkehrsmarktes, 1995

Fastenrath Das Recht der Staatensukzession, BDGV (35), 1996

Hermann Rechtsprobleme der parallelen Mitgliedschaft von Völkerrechts-subjekten in internationalen Organisationen. Eine Untersuchung am Beispiel der Mitgliedschaft der EG und ihrer Mitgliedstaaten in der WTO

Ipsen, (Hans Peter) Europäisches Gemeinschaftsrecht, 1972.

Ipsen, (Knut) Völkerrecht, 5.Auflage, 2004

Kokot bknz.: Streinz (Hrsg.), EUV/EGV, 2003, Art.307 EGV, Rn.24

Kokot bknz.: Streinz (Hrsg.), EUV/EGV, 2003, Art.307, EGV

Kort Zur europarechtlichen Zulässigkeit von Abkommen der Mitgliedstaaten untereinander, JZ 1997

Oppermann Europarecht, 2.Aufl. 1999, Rn.891

Peters Elemente einer Theorie der Verfassungs Europas, 2001

Petersmann bknz.:von der Groeben/Thiessing/Ehlermann (Hrsg.), Kommentar zum EWG-Vertrag, Bd.IV, 4.Aufl. 1991, Art.234 EGV

Petersmann/Spennemann bknz.:Groeben/Schwarze (Hrsg.), EUV/EGV, Band.4, 6.Aufl. 2004, Art.307 EGV

Pitschas Die völkerrechtliche Verantwortlichkeit der Europäischen Gemeinschaft und ihrer Mitgliedstaaten, 2001

Schmalenbach, bknz.: Callies/Ruffert (Hrsg.), EUV/EGV, 2.Aufl. 2002, Art.307 (EGV)

Schweitzer Staatsrecht III: Staatsrecht-Völkerrecht-Europarecht, 8.Aufl. 2004, Rn.691

Schuster/Stoll Gemeinschaftskompetenz und Altverträge mit Drittstaaten, RIW 1996

Simma/Vedder bknz.: Grabitz/Hilf/ (Hrsg.), Das Recht der Europäischen Union, Loseblattsammlung, Stand:16.EL März 2005, Art.281 EGV Rn.10

Treviranus Die Konvention der Vereinten Nationen über der Staatensukzession bei Verträgen, ZaÖRV 1979

Tomuschat/, EUV/EGV, Bd.IV, 6.Aufl. 2004 von der Groeben/Schwarze Unruh Die Unionstreue, EuR 2002

Vedder bknz.: Grabitz/Hilf (Hrsg.), Das Recht der Europäischen Union, Loseblattsammlung, Stand: 26, EL März 2005, Art.234, EGV, Rn.6

Vedder bknz.: Grabitz/Hilf (Hrsg.), Das Recht der Europäischen Union, Loseblattsammlung, Stand: 26, EL März 2005, Art.234 EGV, Rn.11

Voss Die Bindung der Europäischen Gemeinschaft an vorgemeinschaftliche Verträge ihrer Mitgliedstaaten, SZIER 1996

KISALTMALAR

AB Avrupa Birliği

Art. Artikel

AT Avrupa Topluluğu

ATAD Avrupa Toplulukları Adalet Divanı

Aufl. Auflage

Bd. Band

BDGV Berichte der Deutschen Gesellschaft für Völkerrecht

DH	Devletler Hukuku
EGV	Vertrag zur Gründung der Europäischen Gemeinschaft
EL	Ergänzungslieferung
EuGH	Gerichtshof der Europäischen Gemeinschaft
EuR	Europarecht
EUV	Vertrag über die Europäische Union
EWG	Europäische Wirtschaftsgemeinschaft
FAO	Food and Agricultural Organization
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
Hrsg.	Herausgeber.
RIW	Recht der internationalen Wirtschaft
Rn.	Randnummer
Rs	Rechtssache
Slg.	Sammlung
SZIER	Schweizerische Zeitschrift für internationales und europäisches Recht
u.a.	unter anderem
WTO	World Trade Organization
ZaöRV	Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht